

ANDERS EVALUEREN

Hoe ontwikkel jij? Op welke manier word jij geprikkeld plannen te maken? Wat moet er in jouw omgeving gebeuren om er voor te zorgen dat je graag iets wilt ontwikkelen? Waardoor krijg jij ideeën voor de manier waarop je dit zou kunnen gaan doen? En wanneer je naar de kinderen in je groep kijkt: Hoe zou dat voor hen werken en is dit voor elk kind hetzelfde? En

wat heeft dit dan weer met evalueren te maken?

Basisprincipe 19

In de school vinden gedrags- en prestatiebeoordeling van een kind zoveel mogelijk plaats vanuit de eigen ontwikkelingsgeschiedenis van dat kind en in overleg met hem.

Wanneer je basisprincipe 19 onderschrijft, betekent dit veel voor de wijze waarop je kinderen volgt, je waardering over hun vorderingen uitsprekt en de wijze waarop je dit doet.

Hoe komt het toch dat jenaplanscholen kwaliteiten en vaardigheden als zelfvertrouwen, anderen kunnen helpen, een stapje terug kunnen doen ten behoeve van de groep en hulp kunnen geven, deze zo weinig zichtbaar weten

te maken? Terwijl ze juist goed nadenken over de wijze waarop zij hun onderwijs vormgeven en over datgene wat ze met de kinderen willen bereiken en er vervolgens veel aandacht aan besteden. De vraag in dit doekatern is hoe je dat wat je belangrijk vindt in de ontwikkelingen van kinderen, zichtbaar kunt maken voor het kind, de ouders en eenieder die bij de school is betrokken.

In dit katern geef ik voorbeelden van de wijze waarop je de kwaliteit van het onderwijs kunt verhogen door op een andere manier samen te evalueren. De voorbeelden komen uit de eigen praktijk of van scholen die ik heb begeleid in het kader van 'De opbrengst dat ben ik...verworvenheden in kaart', een project van het Netwerk SOVO.

EVALUEREN ALS MOTOR VOOR HET LEREN

Zelfstandig werken

De kinderen zijn allemaal aan het werk in de verschillende hoeken, terwijl ik observeer hoe het zelfstandig werken gaat. Van tevoren heb ik aan de kinderen verteld dat ze mij niet mogen storen en dat ze zelfstandig moeten werken. In de kring hebben we gesproken over wat je doet als je zelfstandig werkt. Zo komen we tot een lijst kenmerken die op een flap zijn geschreven en in de groep opgehangen worden. Tijdens het werken noteer ik tijdens de observatie in eerste instantie alle dingen die goed gaan zoals 'M. kan niet verder met tekenen. Hij weet niet waar de puntenslijper ligt. Hij loopt naar het groepje dat naast hem zit te werken en vervolgens loopt K. met hem mee.' Vervolgens

FILIP DOCHY, WOUTER SCHELFHOUT,
STEVEN JANSSENS (RED.)

ANDERS EVALUEREN

ASSESSMENT IN DE ONDERWIJSPRAKTIJK
lannoo**campus**

noteer ik hetgeen verder ontwikkeld moet worden: 'Welke kinderen hebben mij eigenlijk nog nodig tijdens het werken en hoe komt dat?' Wat ik zie, zet ik in een schema:

organisatie	materiaal	specifieke kinderen	houding van groepsleider
Wanneer de kinderen naar de w.c. moeten, moeten ze mij vragen of ze mogen.	De plakpotten zijn leeg. Deze mogen ze niet zelf vullen.	P. heeft een spanningsboog van vijf minuten en heeft mijn hulp nodig: zij heeft een handelingsplan voor haar werkhouding.	Ik zeg dat ze mij niet mogen storen. Toch reageer ik als ze iets vragen en daardoor blijven ze het steeds doen.

De kinderen in de bouwhoek zijn na een paar minuten klaar met hun bouwwerk. Het lukt hen niet aan het werk te blijven en nieuwe uitdagingen te vinden. Ze gaan de klas rond en blijven her en der even hangen. Uiteindelijk gaan ze niet meer aan de slag. Ik grijp niet in en laat het gebeuren.

Na vijftien minuten komen alle kinderen in de kring en vraag ik wat zij goed vinden gaan. Dat noteer ik op de flap met de door de kinderen bedachte kenmerken. Deze groeit na elke evaluatie met zinnen als 'Als je weet wat je moet gaan doen als je klaar bent, werk je zelfstandig' en 'Als je kan kiezen wat je nog meer wilt doen, zorgt dat ervoor dat je zelfstandig kunt werken.' Vervolgens benoem ik de dingen die ik allemaal goed zag gaan.

Daarna vraag ik aan de kinderen tegen welke problemen ze aanliepen en hoe ze die hebben opgelost. Ook ik vertel wat ik heb gezien en probeer dit zonder een waardeoordeel te beschrijven: 'Ik zag dat jullie stopten met werken in de bouwhoek en door de groep liepen. Wat was er aan de hand?' De kinderen vertellen dat ze geen zin meer hadden in de bouwhoek en klaar waren met hun brug. Ik vraag eerst aan deze kinderen wat ze een volgende keer zouden kunnen doen. Vervolgens vraag ik de hele groep om tips. Zo ontstaan er allerlei ideeën.

Evalueren is geen extraatje dat slechts extra tijd kost, maar een motor voor het leren.

Deze evaluatie is direct de instructie voor de volgende keer.
 Door het op bovenstaande manier aan te pakken, leg ik de verantwoordelijkheid bij de kinderen: ik maak niet alleen duidelijk wat ik verwacht, maar stimuleer hen zelf na te denken over het gehele proces.

Daarnaast geef ik door te evalueren en de nadruk te leggen op de dingen die goed gaan een impuls aan het gewenste gedrag. Tevens krijgen de kinderen steeds meer een beeld hoe ze zichzelf en elkaar kunnen helpen: ze weten tips te ontvangen en te geven. Op de lange termijn worden de kinderen steeds meer betrokken bij en verantwoordelijk voor hetgeen er in de groep gebeurt. Daarnaast krijgen ze een beeld van de aspecten waar ze goed in zijn en wat ze nog kunnen leren. Door het geven van een opdracht voor de bouwhoek voorkom ik het rondlopen, maar worden kinderen niet verantwoordelijk.

De weeksluiting

We merken dat de weeksluitingen moeizaam verlopen. De kinderen zijn erg onrustig. Daarom besluiten we om de volgende weeksluiting iets eerder te stoppen en in iedere stamgroep te evalueren. We nemen ons voor niet te lang na te praten over wat er allemaal niet goed gaat, maar een criterialijst op te stellen waaraan een goede weeksluiting zou moeten voldoen. Geen kritiek op elkaar en vingerwijzen, maar constructief naar een oplossing toewerken met als leidraad: 'Wanneer lukt het jou om geconcentreerd te blijven bij de weeksluiting?' Zo noemen de kinderen: afwisseling in de presentaties, duidelijk verstaanbaar, jonge kinderen mogen best playbacken of steeds een liedje doen, duidelijk zichtbaar (bijvoorbeeld een tekening niet in de hand houden, maar met de beamer laten zien; maximaal 5 minuten en grote bewegingen). Wanneer de kinderen uit onze groep de weeksluiting voorbereiden, kijken ze op deze lijst om te zien of hun presentatie aan deze criteria voldoet. Gedurende de week wordt het stukje gepresenteerd aan de groep, die tops en tips noemt. Op vrijdag zijn we dan helemaal klaar voor de weeksluiting. Na afloop nemen we weer de tijd om te evalueren en stellen de criteria eventueel bij.

Leren presenteren

Kinderen presenteren een onderzoek naar iets wat ze nog niet wisten en wel graag wilden weten. Al aan het begin van het schooljaar hebben we samen criteria geformuleerd voor een goede presentatie. Ook nu krijgt een kind na afloop tops en tips te horen. Naar aanleiding van de tops en tips maakt het kind voor zichzelf meteen een plan waar het de volgende keer aan wil werken.

DOELGERICHT LEREN

Bij 'anders evalueren' is het belangrijk dat ik als groepsleider de doelen ken en deze doelen kenbaar maak. Wanneer de kinderen de doelen weten, weten ze ook wat ze kunnen evalueren.

Samenwerken of bij elkaar zitten?

Tijdens een lezing van prof. dr. M. Segers van de universiteit Leiden werd ik geraakt door de uitspraak: 'Kinderen horen wat jij belangrijk vindt: hoe en wat je evalueert en hoe je je beoordeling uitspreekt zijn daarbij bepalend.'

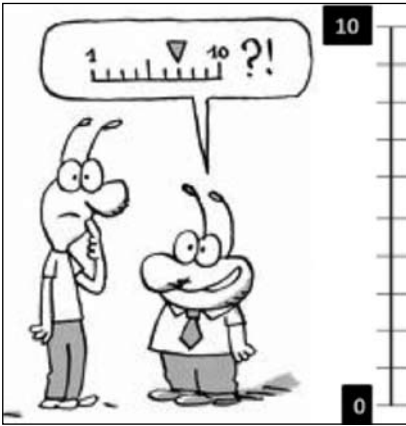
Ik kan tegen kinderen heel vaak zeggen dat "kunnen samenwerken" net zo belangrijk is als kunnen rekenen. Pas wanneer rekenen en helpen evenveel aandacht krijgen binnen de rapportage zal het kind ervaren dat dit allebei even belangrijk is. Maar hoe kan ik dat doen? Is de vaardigheid 'helpen' meetbaar? En moet dat in een geschreven rapport dat ervoor zorgt dat ik avonden zit te schrijven? Wanneer ik alleen het meetbare in kaart breng, maak ik dan het meetbare belangrijk in plaats van het belangrijke meetbaar?

Bij elkaar zitten	Samenwerkend leren
<ul style="list-style-type: none"> • Weinig onderlinge afhankelijkheid; • Groepsleider; • Vaak homogeen samengesteld doorgaans naar eigen keuze van de kinderen; • Kinderen alleen verantwoordelijk voor zichzelf; • Groepstaak; • Sociale vaardigheden verondersteld; • Groepsleider negeert groep als groep; • Weinig aandacht voor groepsprocessen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Positieve onderlinge afhankelijkheid; • Iedereen mede verantwoordelijk; • Groepjes heterogeen samengesteld, vaak door de groepsleider; • Gedeeld leiderschap; • Instructie op taak, werkwijze, samenwerking en individuele bijdrage; • Sociale vaardigheden direct onderwezen; • De docent observeert en intervineert; • Groepsprocessen krijgen regelmatig en systematisch aandacht.

Daarnaast vind ik het belangrijk om te weten welke doelstellingen ik nastreef met de activiteiten die kinderen doen. Ik wil graag dat kinderen leren samenwerken. Kinderen werken regelmatig in groepen samen. Toch is samenwerken is iets anders dan bij elkaar zitten. Toch leer ik ze niet om samen te werken, maar verwacht ik dat ze het al kunnen. Maar als ik het ze echt wil leren, welke doelstellingen heb ik dan? Hoe ziet samenwerken eruit? En welke activiteiten ga ik dan doen om het te oefenen?

Wanneer ik de samenwerkingsvaardigheden binnen de groep zou willen verbeteren, zou ik dit aan kunnen pakken volgens de methode 'Werken aan wat werkt' (WAWW), een oplossingsgerichte manier van handelen, waarbij geen aandacht besteed wordt aan wat niet goed ging, maar aan de oplossing: 'Hoe kunnen we ervoor zorgen dat het gaat lukken?' Bij WAWW wordt herhaald wat in het verleden succesvol was (doorzetten van gedrag uit vroegere successen). Oftewel: dingen die al goed gaan versterken. Het "inschalen" is een werkvorm die hierbij past, waarbij je met de groep de volgende stappen doorloopt:

1. Stel je eens een schaal voor van 0 tot 10, waarbij 10 staat voor een goede samenwerking in de groep, (de situatie zoals jij wilt dat die wordt) en 0 voor samenwerking waar je niet blij mee bent.
2. Waar staan we nu op deze schaal?

3. Hoe is het ons al gelukt om te komen van 0 tot waar we nu op de schaal staan? Wat heeft ons al geholpen? Wat werkte vooral goed? Hoe lukte ons dat? Wat heeft nog meer geholpen?
4. Hoe ziet het eruit op.....? Waaraan zou jij merken dat we op ... zouden staan? Wat zou er dan anders zijn? Wat zou jij dan anders kunnen doen? Hoe zou dat helpen?
5. Heeft wat we besproken hebben jou op een idee gebracht over hoe we een stap vooruit zouden kunnen zetten? Hoe ziet die stap eruit?

Kinderen leren zo zelf na te denken over de criteria die bij een goede samenwerking horen. Zij krijgen de mogelijkheid om zichzelf te plaatsen in dit proces. Zij zullen ook van anderen zien waar kwaliteiten liggen en aan wie ze hulp zouden kunnen vragen. Het is goed wanneer ik als groepsleider zelf als referentiekader doelen en criteria voor ogen heb om bewust een bepaalde ontwikkeling bij kinderen te kunnen stimuleren. Het is handig een beroep te kunnen doen op bijvoorbeeld een methode om bepaalde deelvaardigheden bewust te kunnen trainen. Door ook nu met kinderen te evalueren ga ik aan de slag met de hele groep waarbij de kinderen de criteria ontwikkelen en zo bewust bij het proces betrokken worden. Zo kunnen ze ook aan eigen doelen werken.

Van 'Ik heb alles goed' naar 'Ik heb het begrepen'

Zelf nakijken is goed. Ik heb gemerkt dat het nog meer oplevert wanneer de kinderen begrijpen waarom ze de activiteit doen en waar ze op kunnen letten bij het nakijken.

Het doel van mijn rekeninstructie vandaag is om steunpunten te leren gebruiken, wanneer je een tafel even niet meer helemaal weet. Aan het begin van de instructie vertel ik dit doel. Ik inventariseer wat de kinderen al weten: Hoe zouden zij dit aanpakken? Vervolgens bekij-

Samenwerkingsvaardigheden
elkaars naam gebruiken
elkaar aankijken tijdens het praten
vriendelijk op elkaar reageren
elkaar gelegenheid geven om mee te doen
een inbreng durven hebben
zo duidelijk praten dat anderen je kunnen verstaan
meewerken aan de groepsopdracht
luisteren naar elkaar
elkaar uit laten praten
de inbreng van een ander accepteren
bij je groep blijven
rustig praten en werken
materiaal met elkaar delen
om de beurt praten
aan de taak doorwerken tot deze af is
vragen stellen aan elkaar
reageren op wat een ander zegt
af en toe herhalen wat iemand zegt
elkaar vragen hardop te denken
elkaar aanmoedigen mee te doen
elkaar een compliment geven
ondersteunende opmerkingen maken
met alle groepsleden samenwerken
elkaar aanbieden iets uit te leggen
hulp vragen aan een ander
elkaar helpen zonder voor te zeggen
het werk plannen
richting geven aan de uitvoering van de taak
af en toe de voortgang samenvatten
elkaar herinneren aan de opdracht
je in het standpunt van de ander kunnen verplaatsen
verschil van mening accepteren
ook op lange termijn een goede relatie onderhouden
overeenstemming met elkaar bereiken
kritiek formuleren op ideeën, niet op personen
met elkaar problemen oplossen
op een vriendelijke manier zeggen dat je het ergens niet mee eens bent
verschillende ideeën integreren
ideeën verder uitbouwen
de groep stimuleren, motiveren

ken we elkaars oplossingen en vul ik aan. De kinderen die aan de slag kunnen, gaan aan het werk. We hebben afgesproken dat iedereen zelf nakijkt. Daarbij bepaalt het kind zelf of hij het doel van deze instructie heeft bereikt: 'Heb je de uitleg begrepen?' Wanneer het kind merkt dat hij weinig opgaven goed heeft gemaakt, kijkt hij hoe dat komt. Lukt dat niet, dan komt hij bij mij. Het gaat er dus niet om of het kind veel goed of fout heeft, maar of hij het begrepen heeft!

EVALUATIE ALS INSTRUCTIE

Een tekstbespreking

Kinderen schrijven een tekst. Er wordt er één door de groep gekozen die tekst op het digibord wordt getoond. Het doel van deze activiteit is om deze samen met elkaar nog beter te maken. De tekst wordt bekeken op spelling, zinsbouw, interpunctie, etc. Gezamenlijk worstelen en beredeneren maakt de tekst nog beter; echte taalbeschouwing. Ze leren, niet door een instructie, maar door op een echte levende manier een tekst van een kind te bespreken. Zo ontstaat er ook een criterialijst voor een goede tekst.

Het complimentenschrift

In mijn groep hangen drie schriften: een klachten-, complimenten- en een nieuwe-afspraken-schrift. Kinderen weten van elkaar goed waar talenten en kwaliteiten liggen, aangezien daar

IN OVERLEG MET HET KIND

Zoals ik hierboven al schreef, kunnen kinderen inschatten wat de groepsleider belangrijk vindt. Wanneer kinderen niet weten waarom ze doen wat ze doen, doen ze het vooral voor de groepsleider. Hier twee praktijkvoorbeelden die een indruk geven van de wijze waarop je kinderen kunt betrekken bij hun evaluatie.

Tegen het gevaar van cijfers geven door de onderwijzer kan niet genoeg gewaarschuwd worden.

Dit bevordert onmiddellijk dat het leren gericht raakt op de onderwijzer

Het Kleine Jenaplan, pagina 75

Rapportagegesprekken

Ik richt me in het rapport dat drie keer per jaar mee naar huis gaat tot het kind. Bij de uitnodiging voor de rapportbespreking met de ouders

en het kind zelf schrijf ik als groepsleider waar ik het over willen hebben. Dat doen de ouders en het kind ook. Aan de hand van deze punten wordt het gesprek gevoerd. Iedereen komt aan het woord en samen worden er plannen gemaakt voor de komende tijd.

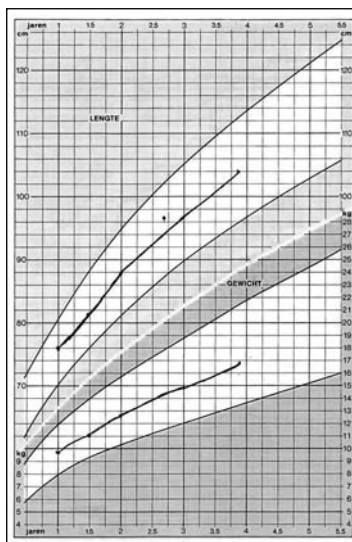
Ik moest erg wennen aan de aanwezigheid van het kind bij het gesprek. Het vraagt om een hele andere opstelling, maar ik merk dat de kinderen veel meer betrokken raken bij hun eigen ontwikkeling.

Portfolio

Werken met een portfolio is niet eenvoudig. Ik ben eraan gewend dat de evaluatie van het werk met name bij mij als groepsleider ligt. Om het werken met portfolio mogelijk te maken, is het belangrijk dat we kinderen leren hun handelen te evalueren. Ze leren door reflectie vast te stellen of, en in welke mate ze gegroeid zijn: Is het gelukt wat je van plan was? Wat heb je geleerd? Wat kun je nu wel wat je daarvoor nog niet kon?

Ik vind het belangrijk om aan de kinderen te vertellen wat de doelen zijn van wat ze op school doen. Een kind zou het idee kunnen hebben dat je rekeninstructie krijgt om de sommen in het boek te kunnen maken, zodat daarmee het werk van je weekplan af komt. Wanneer een kind er zo tegenaan kijkt, is het moeilijk om te vertellen hoe het gaat met rekenen. Wanneer een kind niet weet waaruit goed samenwerken bestaat, zal de reflectie vaak volstaan met "Ik kan goed samenwerken". En wat zou je dan in je portfolio kunnen stoppen?

Wanneer je de kinderen meeneemt in de doelen, de criteria en de evaluaties zal deze manier van denken steeds meer ingebed raken en zal het werken met portfolio steeds meer vereenvoudigd worden.

GROEI IN BEELD

Wanneer je kijkt naar de groeikaart van het consultatiebureau zie je dat de lengte en het gewicht van het kind in kaart wordt gebracht. Dit gebeurt in vergelijking met een landelijk gemiddelde. Door de lijn is te zien hoe de individuele ontwikkeling verloopt.

Ouders hebben zo zicht op de ontwikkeling van de lengte en het gewicht van hun kind. Het afzetten van de eigen ontwikkeling tegen een landelijk gemiddelde biedt ouders houvast. Zonder na te streven dat het kind steeds dikker en langer wordt, volgen ouders of het genoeg groeit. Een stagnatie in de groei, vraagt om nader onderzoek.

Als ik dit vertaal naar het kindvolgsysteem op school, vraag ik me af wat ik met de objectieve gegevens vanuit de diverse toetsen wil doen: Hoe betrek ik die in de gesprekken met het kind en de ouders? Hoe zorg ik ervoor dat dit past bij hetgeen ik met het 'anders evalueren' probeer te bereiken? Dit krijgt steeds meer vorm door ook de resultaten van de toetsen in een dergelijke groeicurve te zetten. Essentieel is hoe ik er samen met kinderen en ouders over praat.

TOT SLOT

In de afgelopen jaren heb ik enorm genoten van het effect van het op deze wijze betrekken van de kinderen bij hun eigen proces. Het is belangrijk om steeds beter te weten welke doelen ik nastreef en mijn eigen houding aan te passen waarbij ik de kinderen

Een varkentje wordt niet vetter door hem steeds te wegen!

prof. dr. M. Segers

steeds meer verantwoordelijkheid geef. Dit betekent veel loslaten: letterlijk niet te snel zelf een krul zetten (hoewel complimenten de beste katalysator zijn voor ontwikkeling), maar de kinderen krullen laten zetten! Ik wil de kinderen helpen zelf tevreden te zijn over hun groei. Dat is gelukt, wanneer ze zonder het oordeel (de krul) van de juf, kunnen vaststellen of ze vooruit zijn gegaan en dat ze daarover tevreden zijn. Wanneer het kind weet wat het heeft geleerd en daar tevreden over is, weet het vaak de volgende stap: 'Dit kan ik nu, dit heb ik geleerd. Nu wil ik dat nog onder de knie krijgen!'

Ouders betrekken

Kinderen doen hun werk in een werkportfolio, waaruit ze, meestal in samenspraak met mij, een keuze maken voor hun presentatieportfolio. Na een tijdje zo gewerkt te hebben, besloot het team ook ouders hierin te betrekken:

De ouders worden uitgenodigd op een portfolioavond om samen met hun kinderen het werk te bekijken. De kinderen vertellen aan de ouders waarom ze het in hun werkportfolio gestopt hebben en leggen uit wat ze in hun presentatieportfolio willen doen. Later bespreken ze met mij waar ze het met hun ouders over hebben gehad en na overleg met mij maakt het kind de uiteindelijke keuze. Kinderen weten zo steeds beter in beeld te brengen hoe het met hen gaat.

Wanneer je meer wilt weten over verschillende vormen van anders evalueren, zoals vaardigheden-assessment, self-assessment, peer assessment en co-assessment kan ik je het boekje 'Anders evalueren' aanbevelen.

Ingrid Nagtzaam is adviseur bij het JAS, Jenaplan Advies en Scholing. (Ingrid@jenaplan.nu)

Literatuur

Anders evalueren, F. Dochy, W. Schelfhout en S. Janssens